

Płonka-Bielenin Katarzyna, Pomoc obywatelom Ukrainy ze strony JST na podstawie specustawy

Autor:

Płonka-Bielenin Katarzyna

Rodzaj:

komentarz praktyczny

Przedmiotem opracowania jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób jednostki samorządu terytorialnego mogą angażować się w udzielanie pomocy obywatelom Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa.

Zobacz także komentarz praktyczny: *Zadania JST w ramach pomocy cudzoziemcom*

Wstęp

Podstawy prawne udzielania pomocy obywatelom Ukrainy przez jednostki samorządu terytorialnego zostały uregulowane ustawą z 12.03.2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa – dalej specustawa – która weszła w życie z dniem ogłoszenia, a obowiązuje z mocą od dnia 24.02.2022 r., z wyjątkiem:

- 1) art. 12 ust. 10–16 , art. 72 oraz art. 89 , które weszły w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia, tj. 13.03.2022 r.;
- 2) art. 95 , który wszedł w życie z dniem 27.03.2022 r.

1. Legalność pobytu uchodźców

Specustawa zawiera rozwiązania systemowe. Zgodnie z jej treścią, jeżeli obywatel Ukrainy, który przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, oraz obywatel Ukrainy posiadający Kartę Polaka, który wraz z najbliższą rodziną z powodu tych działań wojennych przybył na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, w okresie od 24.02.2022 r. do dnia określonego w przepisach wydanych na podstawie art. 2 ust. 4 specustawy, deklarują zamiar pozostania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, to ich pobyt na tym terytorium uznaje się za legalny w okresie 18 miesięcy licząc od 24.02.2022 r. Do określenia okresu pobytu uznawanego za legalny stosuje się przepisy art. 57 § 3 ustawy z 14.06.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego – dalej k.p.a. Ponadto za legalny uznaje się również pobyt dziecka urodzonego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez matkę, która jest osobą określoną w zdaniu pierwszym art. 2 ust. 1 specustawy.

Powołana regulacja prawna zawiera konkretne **rozwiązania dotyczące zapewnienia pomocy obywatelom Ukrainy** w związku z konfliktem zbrojnym, która ma być **realizowana przez wojewodów, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne podmioty**. Istotne znaczenie ma fakt, że jeżeli obywatel Ukrainy posiadający Kartę Polaka, o którym mowa w art. 1 ust. 1 specustawy, opuścił Ukrainę w okresie od 24.02.2022 r., a następnie przybył legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do dnia określonego w przepisach wydanych na

podstawie art. 2 ust. 4 specustawy i deklaruje zamiar pozostania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, to jego pobyt na tym terytorium uznaje się za legalny w okresie 18 miesięcy licząc od 24.02. 2022 r. i może on korzystać z ochrony prawnej przewidzianej w specustawie.

Należy podkreślić, że regulacja ta nie ma zastosowania do obywateli Ukrainy, którzy posiadają: zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenie na pobyt czasowy, status uchodźcy, ochronę uzupełniającą, zgodę na pobyt tolerowany, zgodę na pobyt ze względów humanitarnych ani którzy złożyli w Rzeczypospolitej Polskiej wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej lub w imieniu których takie wnioski zostały złożone czy też którzy zadeklarowali zamiar złożenia wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej w Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie art. 28 ust. 1 lub art. 61 ust. 1 ustawy z 13.06.2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej – dalej u.u.c.o. – lub których takie deklaracje zamiaru dotyczą. Zatem obywatele Ukrainy, którzy uzyskali powyższe zezwolenie lub złożyli wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, nie podlegają regulacjom prawnym przewidzianym w specustawie. Oczywiście korzystają oni z ochrony przewidzianej na podstawie dotychczas obowiązujących stosownych ustaw, co ma istotne znaczenie w zakresie obowiązku realizacji określonych zadań przez jednostki samorządu terytorialnego w stosunku do cudzoziemców.

Zgodnie z dyspozycją art. 2 ust. 6 i 7 specustawy obywatela Ukrainy, o którym mowa w art. 2 ust. 1 specustawy, uznaje się za osobę korzystającą w Rzeczypospolitej Polskiej z ochrony czasowej w rozumieniu art. 106 ust. 1 u.u.c.o. i w związku z tym osobie takiej przysługują uprawnienia określone w specustawie. To z kolei wiąże się z realizacją określonych zadań m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego w zakresie udzielanej pomocy. Warto dodać, że stosownie do powołanego wyżej artykułu ochrona czasowa może być udzielona na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej cudzoziemcom masowo przybywającym do Rzeczypospolitej Polskiej, którzy opuścili swój kraj pochodzenia lub określony obszar geograficzny, z powodu obcej inwazji, wojny, wojny domowej, konfliktów etnicznych lub rażących naruszeń praw człowieka, bez względu na to, czy ich przybycie miało charakter spontaniczny, czy też było wynikiem pomocy udzielonej im przez Rzeczpospolitą Polską lub społeczność międzynarodową.

Należy jednak zaznaczyć, że do ochrony czasowej, z której korzysta obywatel Ukrainy, o którym mowa w art. 2 ust. 1 specustawy, nie stosuje się przepisów rozdziału 3 działu III u.u.c.o. ani art. 87 ust. 1 pkt 6 ustawy z 20.04.2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy – dalej u.p.z.

2. Nadanie numeru PESEL uchodźcom

Obywatelowi Ukrainy, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny, na podstawie złożonego wniosku w dowolnym organie wykonawczym gminy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nadaje się numer PESEL, o którym stanowi art. 15 ustawy z 24.09.2010 r. o ewidencji ludności – dalej u.e.l. Zatem **obowiązkiem wójta (burmistrza, prezydenta miasta) jest przyjmowanie wniosków w przedmiotowym zakresie, w celu nadania numeru PESEL.**

Należy podkreślić, że obywatelowi Ukrainy, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uznaje się za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 specustawy, któremu numer PESEL nadano przed dniem wejścia w życie specustawy, nadaje się w rejestrze PESEL, na jego wniosek, status, o którym stanowi art. 8 pkt 24a lit. d u.e.l., czyli UKR, i wprowadza się jego dane do rejestru PESEL.

Wniosek o nadanie numeru PESEL należy złożyć osobiście w siedzibie organu gminy na piśmie utrwalonym w postaci papierowej, opatrzonym własnoręcznym czytelnym podpisem, wypełnionym przez wnioskodawcę albo przez pracownika tego organu na podstawie danych podanych przez wnioskodawcę. W przypadku osoby, która ze względu na stan zdrowia lub niepełnosprawność nie jest w stanie osobiście złożyć wniosku w siedzibie organu gminy, organ gminy zapewnia możliwość złożenia wniosku w miejscu pobytu tej osoby. Natomiast w imieniu ubiegającej się o nadanie numeru PESEL osoby nieposiadającej zdolności do czynności prawnych lub posiadającej ograniczoną zdolność do czynności prawnych albo osoby, która ze względu na stan zdrowia lub niepełnosprawność nie jest w stanie samodzielnie złożyć wniosku, wniosek o nadanie numeru PESEL składa jedno z rodziców, opiekun, kurator, opiekun tymczasowy lub osoba sprawująca faktyczną pieczę nad dzieckiem, a w przypadku braku takich osób numer PESEL może zostać nadany z urzędu. Złożenie w siedzibie organu gminy w imieniu osoby nieposiadającej zdolności do czynności prawnych lub posiadającej ograniczoną zdolność do czynności prawnych wniosku o nadanie numeru PESEL wymaga jej obecności przy składaniu wniosku. Wyjątek stanowią osoby, które nie ukończyły 12. roku życia, chyba że potwierdzenie tożsamości następuje na podstawie oświadczenia (art. 4 ust. 2, 3 i 3a specustawy).

Należy zaznaczyć, że organ gminy odmawia w drodze decyzji nadania numeru PESEL, w przypadku gdy:

- 1) fotografia załączona do wniosku nie spełnia wymagań określonych w art. 29 ustawy z 6.08.2010 r. o dowodach osobistych;
- 2) nie zostały pobrane odciski palców, z wyjątkiem przypadków wskazanych w art. 4 ust. 9 specustawy;
- 3) potwierdzenie tożsamości nastąpiło na podstawie oświadczenia, o którym stanowi art. 4 ust. 13 specustawy, a w wyniku weryfikacji, o której mowa w art. 4 ust. 14 specustawy, ustalono, że w rejestrze, o którym mowa w art. 3 ust. 3 specustawy, zamieszczono serię i numer dokumentu stanowiącego podstawę przekroczenia granicy. Od decyzji w przedmiocie odmowy nadania numeru PESEL nie przysługuje odwołanie.

Zobacz: wniosek o nadanie numeru PESEL w związku z konfliktem na Ukrainie

3. Pomoc ze strony wojewody

Stosownie do treści art. 12 ust. 1 specustawy wojewoda może zapewnić pomoc obywatelom Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, która polega na:

- 1) zakwaterowaniu;
- 2) zapewnieniu całodziennego wyżywienia zbiorowego;
- 3) zapewnieniu transportu do miejsc zakwaterowania, o którym mowa w pkt 1 , między nimi lub do ośrodków prowadzonych przez Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców na podstawie przepisów ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub miejsc, w których obywatelom Ukrainy udzielana jest opieka medyczna;
- 4) finansowaniu przejazdów środkami transportu publicznego do miejsc lub pomiędzy miejscami, o których mowa w pkt 1–3;
- 5) zapewnieniu środków czystości i higieny osobistej oraz innych produktów;
- 6) organizacji miejsc udzielania doraźnej pomocy medycznej;
zapewnieniu personelu medycznego realizującego w razie potrzeby wizyty kontrolne w odniesieniu do osób z dodatnim wynikiem testu diagnostycznego w kierunku SARS-CoV-2 – w przypadku organizacji miejsc zakwaterowania, o których mowa w pkt 1, przeznaczonych dla osób z dodatnim wynikiem testu diagnostycznego w kierunku SARS-CoV-2;
- 8) podjęciu innych działań niezbędnych do realizacji pomocy.

Co więcej, inne organy administracji publicznej, jednostki podległe lub nadzorowane przez organy administracji publicznej, jednostki sektora finansów publicznych oraz inne organy władzy publicznej, w ramach posiadanych środków własnych, mogą zapewnić pomoc w powyższym zakresie. W tych celach organy lub jednostki wskazane powyżej mogą wykorzystywać nabyte lub powierzone tym organom lub jednostkom mienie Skarbu Państwa. Ustawodawca, posługując się określeniem „inne organy władzy publicznej”, wskazuje, że powyższe zadania mogą realizować także jednostki samorządu terytorialnego w ramach posiadanych środków własnych.

4. Pomoc ze strony jednostek samorządu terytorialnego

Stosownie do treści art. 12 ust. 4 i 5 specustawy jednostka samorządu terytorialnego, związek jednostek samorządu terytorialnego lub związek metropolitalny, **z własnej inicjatywy i w zakresie posiadanych środków, może zapewnić pomoc obywatelom Ukrainy**, o których mowa w art. 1 ust. 1 specustawy. **Zakres takiej pomocy musi zostać określony w drodze uchwały** organu stanowiącego, odpowiednio jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego czy związku metropolitalnego. Natomiast określenie **formy i trybu udzielania pomocy należy do kompetencji organu wykonawczego** danej jednostki lub związku. Zatem należy przyjąć, że na podstawie specustawy wskazane powyżej zadania zarówno wojewody, jak i jednostek samorządu terytorialnego w płaszczyźnie udzielania pomocy obywatelom Ukrainy należą do zadań fakultatywnych.

Należy dodać, że ustawodawca zgodnie z dyspozycją art. 12a specustawy, na potrzeby zamieszkania zbiorowego obywateli Ukrainy, o których mowa w art. 1 ust. 1 specustawy,

dopuszcza w okresie do 31.08.2022 r. tymczasowe wykorzystanie obiektu budowlanego, w tym również innego niż budynek zamieszkania zbiorowego, który nie spełnia wymagań przepisów techniczno-budowlanych, przeciwpożarowych oraz higieniczno-sanitarnych dla tego budynku, jeżeli przy takim sposobie jego użytkowania występujące w nim warunki zapewniają spełnienie podstawowych wymagań w zakresie: nośności i stateczności konstrukcji oraz bezpieczeństwa użytkowania; bezpieczeństwa pożarowego; higieny, zdrowia i środowiska.

W przypadku gdy obiekt budowlany, o którym mowa wyżej, będzie przeznaczony do zakwaterowania więcej niż 20 osób, spełnienie podstawowych wymagań należy potwierdzić pozytywną opinią właściwego miejscowo: powiatowego inspektora nadzoru budowlanego – w zakresie, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1 specustawy; komendanta powiatowego (miejskiego) Państwowej Straży Pożarnej – w zakresie, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 2 specustawy; państwowego powiatowego inspektora sanitarnego – w zakresie, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 3 specustawy.

5. Ograniczenie stosowania Prawa zamówień publicznych

Do zamówień publicznych niezbędnych do zapewnienia pomocy, o której mowa w art. 12 ust. 1–4, 18 i 19 specustawy, przez wojewodę, inne organy administracji publicznej, jednostki podległe lub nadzorowane przez organy administracji publicznej, jednostki sektora finansów publicznych oraz inne organy władzy publicznej, jednostki samorządu terytorialnego, związki jednostek samorządu terytorialnego lub związki metropolitalne lub niezbędnych do informowania o pomocy kierowanej do obywateli Ukrainy nie stosuje się przepisów ustawy z 11.09.2019 r. – Prawo zamówień publicznych.

Stosownie do treści art. 12 ust. 7 specustawy jednostka samorządu terytorialnego, związek jednostek samorządu terytorialnego lub związek metropolitalny, wojewoda, inny organ administracji publicznej, jednostka podległa lub nadzorowana przez organy administracji publicznej, jednostka sektora finansów publicznych, inny organ władzy publicznej, w terminie 3 miesięcy od końca miesiąca, w którym udzielono zamówienia, są zobowiązani zamieścić w Biuletynie Zamówień Publicznych informację o udzieleniu zamówienia, o którym stanowi art. 12 ust. 6 specustawy, podając: nazwę i adres siedziby zamawiającego; datę i miejsce zawarcia umowy lub informację o zawarciu umowy drogą elektroniczną; opis przedmiotu umowy, z wyszczególnieniem odpowiednio ilości rzeczy lub innych dóbr oraz zakresu usług; cenę albo cenę maksymalną, jeżeli cena nie jest znana w chwili zamieszczenia ogłoszenia; wskazanie okoliczności faktycznych uzasadniających udzielenie zamówienia bez zastosowania przepisów Prawa zamówień publicznych; nazwę (firmę) podmiotu albo imię i nazwisko osoby, z którymi została zawarta umowa.

6. Zlecenie zadań publicznych organizacjom pozarządowym z pominięciem otwartego konkursu ofert

W celu zapewnienia pomocy, o której mowa w art. 12 ust. 1, 4 i 18 specustawy, wojewoda, organ jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego lub związku metropolitalnego oraz organ administracji publicznej i jednostki organizacyjne podległe organom administracji publicznej mogą zlecić organizacjom pozarządowym, podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 ustawy z 24.04.2003 r. o działalności pożytku

publicznego i o wolontariacie – dalej u.d.p.p.w. – oraz związkom zawodowym realizację zadania publicznego z pominięciem otwartego konkursu ofert, o którym mowa w dziale II rozdziale 2 u.d.p.p.w. *De lege lata* przepisy art. 43, 47, 151 i 221 ust. 1–3 ustawy z 27.08.2009 r. o finansach publicznych – dalej u.f.p. – stosuje się odpowiednio, przy czym tryb postępowania o udzielenie dotacji na zadania określone w art. 221 ust. 2 u.f.p., sposób jej rozliczania, a także sposób kontroli wykonywania zleconego zadania określa, w drodze zarządzenia lub uchwały, organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego lub związku metropolitalnego, mając na względzie zapewnienie jawności postępowania o udzielenie dotacji oraz jej rozliczenia.

Ponadto w celu zapewnienia pomocy, o której mowa w art. 12 ust. 1 i 4 specustawy, wojewoda oraz organ jednostki samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego lub związku metropolitalnego mogą powierzyć realizację zadań z zakresu zdrowia publicznego z pominięciem trybu konkursu ofert, o którym mowa w art. 14 ust. 1 ustawy z 11.09.2015 r. o zdrowiu publicznym.

7. Polecenia wojewody

Wojewoda w związku z realizacją wskazanych wyżej zadań może wydawać polecenia obowiązujące wszystkie organy administracji rządowej działające na obszarze województwa, państwowe osoby prawne, organy samorządu terytorialnego, samorządowe osoby prawne oraz samorządowe jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Wydając takie polecenie, wojewoda niezwłocznie informuje o tym właściwego ministra (art. 12 ust. 10 specustawy). Warto zaznaczyć, że zadania nałożone przez wojewodę w formie polecenia na jednostki samorządu terytorialnego są realizowane jako zadania zlecone z zakresu administracji rządowej.

Istotne jest, że wydawane przez wojewodę polecenia mają mieć formę decyzji administracyjnej i podlegać natychmiastowemu wykonaniu z chwilą ich doręczenia lub ogłoszenia. Nie wymagają one uzasadnienia. Wskazane polecenia mogą być uchylane lub zmieniane, jeżeli będzie przemawiał za tym interes społeczny lub słuszny interes strony. Ich uchylenie lub zmiana nie wymaga zgody stron. Polecenia te nie mogą dotyczyć rozstrzygnięć co do istoty sprawy załatwianej w drodze decyzji administracyjnej ani nie mogą dotyczyć czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych oraz czynności z zakresu ścigania wykroczeń. Wskazane polecenia mogą być wydawane także ustnie, pisemnie w formie adnotacji, telefonicznie, za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z 18.07.2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną – dalej u.ś.u.d.e. – lub za pomocą innych środków łączności.

Należy podnieść, że **ustawodawca w specustawie posłużył się niedopuszczalnym uproszczeniem**, gdyż trudno sobie wyobrazić wydawanie przez wojewodę poleceń w stosunku do np. organów administracji rządowej w województwie w formie decyzji administracyjnych. Oczywiście należy zwrócić uwagę na kilka szczególnych norm modyfikujących „standardowe” postępowanie administracyjne. Do tych regulacji szczególnych należy zaliczyć:

- 1) natychmiastową wykonalność decyzji z chwilą jej doręczenia lub ogłoszenia,
- 2) brak konieczności uzasadnienia,

3) wprowadzenie innych form niż pisemna, w jakich decyzja administracyjna może zostać wydana. Jak stanowi specustawa, może to nastąpić ustnie, pisemnie w formie adnotacji, telefonicznie, za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt 5 u.ś.u.d.e. lub za pomocą innych środków łączności.

Należy stwierdzić, że przyjęte w specustawie rozwiązanie jest zgodne z dyspozycją art. 108 § 1 k.p.a., gdyż stosownie do tego przepisu jest możliwe nadanie decyzji rygoru natychmiastowej wykonalności, jeżeli jest to niezbędne ze względu na ochronę zdrowia lub życia ludzkiego albo dla zabezpieczenia gospodarstwa narodowego przed ciężkimi stratami bądź też ze względu na inny interes społeczny lub wyjątkowo ważny interes strony. Z kolei brak konieczności uzasadnienia wydanej decyzji stanowi normę szczególną w odniesieniu do art. 9, 11, 107 § 1 pkt 6, § 3–5 k.p.a.

8. Świadczenie pieniężne na zakwaterowanie i wyżywienie

Każdemu podmiotowi, w szczególności osobie fizycznej prowadzącej gospodarstwo domowe, który zapewni, na własny koszt, zakwaterowanie oraz wyżywienie obywatelom Ukrainy, może być przyznane na jego wniosek świadczenie pieniężne z tego tytułu, nie dłużej niż za okres 120 dni od dnia przybycia obywatela Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Okres wypłaty świadczenia może być przedłużony w szczególnie uzasadnionych przypadkach. Zadania te **gmina ma realizować jako zadania zlecone z zakresu administracji rządowej, a środki na ich realizację ma zapewnić wojewoda** (art. 13 ust. 1 i 2 specustawy). Na skutek nowelizacji specustawy ustawodawca przyjął, że w sprawach powyższego świadczenia pieniężnego nie wydaje się decyzji administracyjnych i nie stosuje się przepisów Kodeksu postępowania administracyjnego. Natomiast w razie sporu dotyczącego wskazanego powyżej świadczenia pieniężnego podmiot, który złożył wniosek o jego przyznanie, może wystąpić z powództwem o świadczenie przeciwko gminie właściwej do rozpoznania wniosku. W sprawie o wskazane świadczenie pieniężne nie można dochodzić innych roszczeń. Ponadto takie świadczenie pieniężne nie podlega egzekucji na podstawie przepisów ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego ani przepisów ustawy z 17.06.1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym zadania gminy określone w art. 13 ust. 1 i art. 13a ust. 3 i 4 specustawy są zadaniami z zakresu administracji rządowej zleconymi gminie, a środki przeznaczone na ich realizację zapewnia wojewoda. Koszty obsługi przez gminę zadań wynoszą 16 zł za każdy rozpatrzony wniosek o świadczenie pieniężne. W sytuacji dokonania przez gminę weryfikacji warunków zakwaterowania i wyżywienia koszt obsługi zadań wynosi 32 zł za każdy rozpatrzony wniosek.

Maksymalna wysokość świadczenia pieniężnego przysługującego z tytułu zapewnienia zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy oraz warunki przyznawania tego świadczenia i przedłużania jego wypłaty zostały uregulowane w rozporządzeniu Rady Ministrów z 4.05.2022 r. w sprawie maksymalnej wysokości świadczenia pieniężnego przysługującego z tytułu zapewnienia zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy oraz warunków przyznawania tego świadczenia i przedłużania jego wypłaty.

Stosownie do postanowień powołanego wyżej rozporządzenia wysokość świadczenia pieniężnego ustala się w kwocie 40 zł za osobę dziennie. Kwota ta może być podwyższona

przez wojewodę w przypadku: zapewniania zakwaterowania i wyżywienia obywatelom Ukrainy przed dniem wejścia w życie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy; gdy podmiotem zapewniającym zakwaterowanie i wyżywienie obywatelom Ukrainy jest jednostka organizacyjna, osoba prawna albo przedsiębiorca. Świadczenie jest przyznawane na podstawie wniosku za okres faktycznego zapewniania, na własny koszt, zakwaterowania oraz wyżywienia obywatelom Ukrainy, jednak nie dłużej niż za 120 dni od dnia przybycia obywatela Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, i jest wypłacane z dołu.

Wniosek jest rozpatrywany w terminie miesiąca od dnia jego złożenia w jednostce organizacyjnej gminy lub gminnej osobie prawnej. Ponadto gmina może uzależnić przyznanie lub wypłatę świadczenia od weryfikacji warunków zakwaterowania i wyżywienia. Weryfikacji dokonują upoważnieni pracownicy jednostki organizacyjnej gminy lub gminnej osoby prawnej.

9. Uchodźcy na rynku pracy

W art. 22 ust. 1 specustawy wprowadzono rozwiązanie dające dostęp do polskiego rynku pracy obywatelom Ukrainy, których pobyt został uznany za legalny. Aby skorzystać z tego rozwiązania, podmiot powierzający wykonywanie pracy obywatelowi Ukrainy jest obowiązany w terminie 14 dni od dnia podjęcia pracy przez obywatela Ukrainy **powiadomić za pośrednictwem systemu teleinformatycznego powiatowy urząd pracy właściwy ze względu na siedzibę lub miejsce zamieszkania podmiotu o powierzeniu wykonywania pracy temu obywatelowi.** Obowiązek powiadamiania nie ma zastosowania w odniesieniu do obywateli Ukrainy, którzy wykonują pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej zgodnie z przepisami art. 87 u.p.z.

Zgodnie z art. 22 ust. 5c specustawy w przypadku, gdy podmiot powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi nie dopełnił obowiązku powiadomienia o powierzeniu wykonywania pracy obywatelowi Ukrainy, do którego był zobowiązany, przepis art. 120 ust. 2 u.p.z. nie będzie miał zastosowania.

Ponadto specustawa w art. 22 ust. 6 pozwala na **zarejestrowanie się w powiatowych urzędach pracy obywatelom Ukrainy**, którzy zdecydowali się przybyć do RP na podstawie powołanej regulacji prawnej. Obywatel Ukrainy, którego pobyt został uznany za legalny, może zarejestrować się oraz zostać uznany za osobę bezrobotną albo poszukującą pracy, w rozumieniu w art. 2 ust. 1 pkt 2 albo 22 u.p.z. Warto zauważyć, że do obywateli Ukrainy, o których mowa w zdaniu pierwszym art. 22 ust. 6 specustawy, nie stosuje się warunku określonego w art. 2 ust. 1 pkt 2 lit. b u.p.z. („nie ukończyła 60 lat – kobieta lub 65 lat – mężczyzna”).

10. Pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, świadczenie wychowawcze, świadczenie dobry start, rodzinny kapitał opiekuńczy, opłaty żłobkowe, stypendia szkolne i piecza zastępcza

Zgodnie z brzmieniem art. 29 specustawy obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 specustawy i który został wpisany do rejestru PESEL, **mogą być przyznawane świadczenia pieniężne i niepieniężne, na zasadach i w trybie ustawy z 12.03.2004 r. o pomocy społecznej – dalej u.p.s.**

Obywatel Ukrainy ubiegający się o świadczenia z pomocy społecznej składa oświadczenie o sytuacji osobistej, rodzinnej, dochodowej i majątkowej oraz o tym, że nie jest osobą, o której mowa w art. 2 ust. 3 specustawy. Oświadczenie takie składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia. W postępowaniu o przyznanie świadczeń z pomocy społecznej nie przeprowadza się rodzinnego wywiadu środowiskowego, chyba że powstaną wątpliwości co do treści oświadczenia. **Organem właściwym do udzielania świadczeń z pomocy społecznej jest gmina miejsca pobytu osoby ubiegającej się o te świadczenia.** Należy zaznaczyć, że przepisów art. 101 ust. 1–4 i 7 u.p.s. nie stosuje się. Natomiast sprawienie pogrzebu obywatelowi Ukrainy, którego pobyt uznany był za legalny, należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Zgodnie z dyspozycją art. 31 ust. 1 i 2 specustawy obywatelowi Ukrainy, którego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 specustawy i który został wpisany do rejestru PESEL, **przysługuje pomoc w postaci jednorazowego świadczenia pieniężnego w wysokości 300 zł na osobę**, przeznaczonego na utrzymanie, w szczególności na pokrycie wydatków na żywność, odzież, obuwie, środki higieny osobistej oraz opłaty mieszkaniowe. Organem właściwym w sprawach jednorazowego świadczenia pieniężnego jest wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce pobytu takiej osoby.

Ponadto stosownie do treści art. 26 ust. 1 specustawy w celu zapewnienia wsparcia materialnego rodzinom ukraińskim oraz osobom będącym obywatelami Ukrainy, które przybyły na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi, **w specustawie przyznano prawa do:**

- 1) świadczeń rodzinnych, o których mowa w ustawie z 28.11.2003 r. o świadczeniach rodzinnych,
- 2) świadczenia wychowawczego, o którym mowa w ustawie z 11.02.2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, pod warunkiem zamieszkiwania z dziećmi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 3) świadczenia dobry start, o którym mowa w przepisach wydanych na podstawie art. 187a ustawy z 9.06.2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej – dalej u.w.r. – pod warunkiem zamieszkiwania z dziećmi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 4) rodzinnego kapitału opiekuńczego, o którym mowa w ustawie z 17.11.2021 r. o rodzinnym kapitale opiekuńczym, pod warunkiem zamieszkiwania z dziećmi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) dofinansowania obniżenia opłaty rodzica za pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym lub u dziennego opiekuna, o którym mowa w art. 64c ust. 1 ustawy z 4.02.2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3, pod warunkiem zamieszkiwania z dzieckiem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Pomoc powyższa jest przyznawana odpowiednio na zasadach i w trybie określonych w powyższych przepisach, z wyłączeniem warunku posiadania karty pobytu z adnotacją „dostęp do rynku pracy”.

Ponadto wójt gminy (burmistrz, prezydent miasta) może przyznać obywatelowi Ukrainy przebywającemu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, którego pobyt uznawany jest za legalny, **świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym** na zasadach określonych w rozdziale 8a ustawy z 7.09.1991 r. o systemie oświaty.

Samorząd powiatowy może realizować także zadania związane z **umieszczeniem w pieczy zastępczej dzieci** będących obywatelami Ukrainy, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny. Stosownie do treści art. 27 ust. 3 specustawy za zgodą wojewody oraz odpowiednio wójta, starosty lub marszałka województwa do limitów, o których mowa w art. 28 ust. 2, art. 53 ust. 1, art. 61 ust. 1, art. 67 ust. 2 i 3, art. 95 ust. 3, 4 i 4a, art. 109 ust. 2 i 3 i art. 111 ust. 2 u.w.r., oraz limitów określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 127 u.w.r. nie wlicza się umieszczonych w pieczy zastępczej dzieci będących obywatelami Ukrainy, przebywających na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1 specustawy.

Jednostka samorządu terytorialnego, stosownie do dyspozycji art. 31a i 31b specustawy, **na realizację zadań z zakresu pomocy i usług społecznych, zapewniania schronienia, edukacji, opieki i wychowania, organizacji czasu wolnego, w tym kultury i sportu oraz zdrowia publicznego, w związku z pobytem na jej terenie obywateli Ukrainy, którzy przebywają legalnie, może przeznaczyć dochody z opłat za zezwolenia** wydane na podstawie art. 9², 11¹, 18 oraz 18¹ ustawy z 26.10.1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi – dalej u.w.t.p.a. Ponadto jednostka samorządu terytorialnego na realizację powyższych zadań, w związku z pobytem na jej terenie obywateli Ukrainy, którzy przebywają legalnie, może przeznaczyć dochody z opłat za zezwolenia wydane na podstawie art. 9 ust. 1 i 2 w zw. z art. 9² ust. 11 oraz art. 9³ ust. 3 pkt 1 u.w.t.p.a.

11. Zmiany w zakresie oświaty i nauczania

W celu zapewnienia kształcenia i wychowania dzieciom lub uczniom będącym obywatelami Ukrainy, których pobyt jest uznawany za legalny, stosownie do treści art. 51 ust. 1 i 4 specustawy mogą być tworzone **inne lokalizacje prowadzenia zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych**, podporządkowane organizacyjnie szkołom lub przedszkolom. Utworzenie innej lokalizacji prowadzenia zajęć podporządkowanej szkole prowadzonej przez jednostkę samorządu terytorialnego lub przedszkolu prowadzonemu przez jednostkę samorządu terytorialnego musi nastąpić **w drodze uchwały organu stanowiącego** tej jednostki samorządu terytorialnego, po uzyskaniu pozytywnej opinii kuratora oświaty. Opinia taka powinna być wydana w terminie 7 dni od dnia otrzymania wniosku o jej wydanie. Uchwała nie podlega ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Jednostka samorządu terytorialnego będąca odpowiednio dla danego przedszkola lub dla danej szkoły organem rejestrującym, o czym stanowi art. 2 pkt 16 ustawy z 27.10.2017 r. o finansowaniu zadań oświatowych, może zawierać porozumienia z osobą prawną inną niż jednostka samorządu terytorialnego lub osobą fizyczną prowadzącą publiczne lub niepubliczne

przedszkole czy też publiczną lub niepubliczną szkołę w celu utworzenia innej lokalizacji prowadzenia zajęć podporządkowanych organizacyjnie odpowiednio temu przedszkolu lub tej szkole (art. 51 ust. 6 specustawy).

Ponadto jednostki samorządu terytorialnego prowadzące szkoły mogą zawierać porozumienia w celu kierowania przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego uczniów prowadzonej przez siebie szkoły do oddziału przygotowawczego zorganizowanego w szkole tego samego typu prowadzonej przez inną jednostkę samorządu terytorialnego.

Zgodnie z brzmieniem art. 52 specustawy jednostka samorządu terytorialnego, na terenie której zapewnia się kształcenie i wychowanie dzieciom lub uczniom będącym obywatelami Ukrainy, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny, może zorganizować tym dzieciom oraz uczniom **bezpłatny transport do miejsca, w którym zapewnia się im kształcenie i wychowanie**. W sytuacji zorganizowania takiego transportu jednostka samorządu terytorialnego jest zobowiązana w czasie przewozu zapewnić opiekę dzieciom korzystającym z wychowania przedszkolnego oraz uczniom, którym zapewniono kształcenie, wychowanie oraz opiekę w szkole podstawowej dla dzieci i młodzieży.

12. Pomoc społecznościom lokalnym i regionalnym innych państw

Gminy, związki międzygminne oraz stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego mogą udzielać **pomocy, w tym pomocy finansowej, społecznościom lokalnym i regionalnym innych państw**. Podstawą udzielania tej pomocy jest uchwała organu stanowiącego gminy, związku międzygminnego lub właściwego organu statutowego stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego, co znajduje swoją podstawę prawną w art. 10 ust. 3 ustawy z 8.03.1990 r. o samorządzie gminnym, który został wprowadzony przez art. 73 specustawy. Powiaty, związki i stowarzyszenia powiatów mogą udzielać pomocy, w tym pomocy finansowej, społecznościom lokalnym i regionalnym innych państw. Podstawą udzielania tej pomocy jest uchwała organu stanowiącego powiatu, związku powiatów lub właściwego organu statutowego stowarzyszenia powiatów. Podstawą jest tu art. 7a ust. 2 ustawy z 5.06.1998 r. o samorządzie powiatowym, który został wprowadzony przez art. 78 specustawy. Również województwa mogą udzielać pomocy, w tym pomocy finansowej, społecznościom lokalnym i regionalnym innych państw. Podstawą udzielania tej pomocy jest uchwała sejmiku województwa. Stanowi o tym dyspozycja art. 8a ust. 2 ustawy z 5.06.1998 r. o samorządzie województwa, który został wprowadzony przez art. 79 specustawy.

Podsumowanie

W świetle przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że zaangażowanie jednostek samorządu terytorialnego w pomoc uchodźcom z Ukrainy jest zróżnicowane w zależności od podstawy prawnej ich pobytu na terytorium RP. Nie ulega wątpliwości, że obywatele Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, w okresie od 24.02.2022 r. mogą korzystać z pomocy realizowanej przez jednostki samorządu terytorialnego na zasadach określonych w specustawie.

Zobacz także komentarz praktyczny: *Zadania JST w ramach pomocy cudzoziemcom*